

spoznanja poljske znanstvenice Božene Tokarz, ki se znanstveno posveča zlasti poljsko-slovenskim literarnim odnosom in opozori na posredovalno funkcijo prevoda, nosilko medkulturne komunikacije, ter na to, da se mora prevajalec vživeti v vlogo drugega in v njegov prostor, prevajalce pa imenuje ambasadorje tujih kultur in literatur. Na temo večkulturnosti v povezavi z vprašanjem ohranjanja nacionalne identitete S. Borovnik vključuje dognanja sociologa Rudija Rizmana, misli pisatelja Draga Jančarja in prepričanje drugih literarnovednih strokovnjakov, ki pojasnjujejo, da se identiteta zmeraj vzpostavlja ob soočenju z Drugim.

Monografija je bogat in izviren prispevek k medkulturni literarni vedi, saj obravnava številne slovenske ustvarjalce, priseljence, izseljence in pripadnike manjšin, katerih dela odlikavajo nenehen razvoj medkulturnosti, odprtost in spoštovanje drugih kultur. Avtoričino raziskovanje se usmerja na pomembnost sprejemanja večkulturnosti in medkulturnosti ter dokazuje, da enojezični in enonacionalni model književnosti ne obstaja.

Tina Kraner

kraner.tina@gmail.com

Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinjo Zinko Zorko.

Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2022. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 148). 294 str.

Julija 2022 je kot 148. knjiga v zbirki Zora pri Univerzitetni založbi Univerze v Mariboru pod uredništvom Marka Jesenška izšla znanstvena monografija, posvečena akademikinji, Zoisoni nagrajenki in zaslužni profesorici Univerze v Mariboru – dialektologinji Zinki Zorko (1936–2019). Zajema štirinajst samostojnih znanstvenih sestavkov, ki se dotikajo narečjeslovne tematike, mestoma tudi v navezavi na delo profesorice Zorko. Avtorice in avtorji prihajajo z različnih znanstvenih institucij, in sicer SAZU, ZRC SAZU (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Zgodovinski inštitut Milka Kosa), Univerze v Mariboru, Univerze v Ljubljani ter Univerze v Celovcu (Inštitut za slavistiko).

Prvi prispevek predstavlja Zinko Zorko v povezavi s Pleteršnikovimi dnevi, tj. tradicionalnim mednarodnim znanstvenim simpozijem, ki v Pišecah, rojstnem kraju slovaropisca Maksa Pleteršnika, potekajo od leta 1996.¹ Avtor MARKO JESENŠEK izpostavlja, da je bila Z. Zorko od vsega začetka aktivna udeleženka pišeškega simpozija in da je bila prva dialektologinja, ki je »vsestransko in popolno« obvladala severovzhodni narečni prostor (Jesenšek 2022: 15). Podrobneje predstavlja njene razprave, vezane

¹ Sprva v organizaciji Jožeta Toporišiča, kasneje Marka Jesenška.

npr. na priimke in hišna imena na Kozjaku, toponime v Dravskem obmejnem hribovju, rokopisni slovar Luke Sienčnika, madžarizme v romanu Garaboncijaš in živalske frazeme v mežiškem narečju.

Drugi sestavek prikazuje neposredni prispevek Zinke Zorko k narečni zbirki za Slovenski lingvistični atlas (SLA). Avtorici MOJCA KUMIN HORVAT in JANUŠKA GOSTENČNIK sta podrobneje pregledali zapise Vprašalnice za SLA Zinke Zorko, nastale v letih 1960, 1985 in 1988, ter diplomska in magistrska dela, ki so pod njenim mentorstvom nastala na ljubljanski in mariborski univerzi in obravnavajo govore iz mreže SLA ter so lahko primerna za vključitev v gradivsko zbirko SLA. Prispevek je obogaten s slikami rokopisnega gradiva Z. Zorko in povzemalnima kartama s krajevnimi govori iz mreže SLA, ki jih je raziskovala dialektologinja oz. so obravnavani v diplomskih delih, nastalih pod njenim mentorstvom.

Avtorica tretjega prispevka je doktorantka Zinke Zorko MIHAELA KOLETNIK. V svoji raziskavi predstavlja narečno podobo malečniškega govora, ki ga umeščamo v panonsko narečno skupino, natančneje v slovenskogoriško narečje. Malečnik je primestno naselje na obronkih Slovenskih gor, v katerem so leta 2002 našli ostanke naselbine iz 3. tisočletja pred našim štetjem (Koletnik 2022: 55). Avtorica v obliki fonološkega opisa predstavlja glasoslovne značilnosti govora, dodaja oblikoslovne značilnosti in nazadnje še analizo besedja. V zbranim narečnem gradivu je našla tako

domače kot tudi prevzeto besedje, zlasti germanskega, v manjši meri pa tudi romanskega izvora.

Z analizo malečniškega govora nadaljuje tudi ALENKA VALH LOPERT, prav tako doktorantka profesorice Zinke Zorko. Podrobneje se je posvetila samostalniškimi germanizmom, vezanim na kuhinjo in kulinariko, ki se nahajajo v gradivu za malečniški slovar narečnega besedja.² Zbrano izrazje je razdeljeno v tri tematske sklope, in sicer (1) hrana in obroki, (2) pijača in tekočine ter (3) pripomočki in posode. Avtorica navaja šestdeset izrazov, katerih germanski izvor je potrjen v relevantnih slovarskih virih (npr. *aufšnit* 'narezek', *beštek* 'pribor', *knubloh* 'česen', *žemlprezni* 'bele drobtine'). Nekateri med njimi se pojavljajo tudi v SSKJ² ali v SP 2001, a so tam večinoma označeni s kvalifikatorji (npr. nar. vzhodno: *re-pincl* 'motovilec').

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK se v svoji raziskavi prav tako naveže na malečniški govor. Na podlagi ljubiteljsko pridobljenega slovarskega gradiva z več kot tisoč enotami in lastne narečne kompetence preučuje občnimenska poimenovanja za osebe in preverja njihove besedotvorne značilnosti. Poimenovanja oseb razvršča v dve temeljni skupini: (1) prevzeta in prilagojena poimenovanja oseb, npr. *hohštapler* 'domišljav človek, gizdalin', in (2) tvorjena poimenovanja oseb. Slednja so lahko tvorjena iz glagolov (npr. *štritar* 'prepirljivec, zdrahar'), pridevnikov (npr. *čoravec* 'slepec') ali samostalnikov (npr. *kšeftar* 'kdor hodi v službo'), lahko

² Gradivo so pripravili (in ga še zbirajo) prebivalci Malečnika (Valh Lopert 2022: 76).

pa so nastala na podlagi pomenskega prenosa (npr. *vozek* 'majhen voz' > 'malo prizadeta oseba').

VERA SMOLE in MARUŠA ŽIBRED sta avtorici sestavka *Glasovne značilnosti novomeškega govora*. V okviru t. i. mestne dialektologije sta se posvetili analizi spontanega govora štirinajstih govorcev treh generacij iz Novega mesta. Rezultate sta primerjali z govori vzhodnodolenjskega podnarečja (kamor umeščamo tudi novomeški govor) ter njegovim zapisom iz leta 1959. Ugotavljata, da imajo informatorji veliko glasovnih spremenljivk, saj uporabljajo eno od oblik pokrajinskega nadnarečnega mestnega govora z večjimi ali manjšimi odmiki od osrednjeslovenskega nekknjižnega pogovornega jezika, pri mlajši generaciji (do 30 let) pa opažata tudi prevzemanje okoliških narečnih (prozodičnih) značilnosti.

O tradicionalnih poklicih gorenjskega podeželja kot motivaciji za narečna hišna imena piše JOŽICA ŠKOFIC. V sestavku predstavlja izbrana narečna poimenovanja za poklice (*župan, šivilja, krojač*), ki so bila anketno zbrana za Slovenski lingvistični atlas. Leksemi so analizirani na morfološki ravni in prikazani na jezikovnih kartah, ob tem pa so primerjani tudi z gorenjskimi hišnimi imeni, ki so bila motivirana s poimenovanji za iste poklice oz. nosilce dejavnosti. Hišna imena so analizirana z vidika tvorjenosti in glasoslovnih značilnosti, npr. *Pri Špánu* (< *Pri Župánu*). Avtorica poudarja, da so hišna imena, katerih raba je del nesnovne kulturne dediščine, zanimiv vir za dialektološko raziskovanje, saj vsebujejo narečne značilnosti krajevnih govorov.

HERTA MAURER - LAUSEGGER se posveča prevajanju in sinhronizaciji. Najprej podaja teoretske opredelitve pojmov iz prevajalstva in sinhronizacije, npr. prevajanje in translacija, prevajanje in enakovrednost, medkulturna kompetenca, neverbalne prvine v avdiovizualnem kontekstu, opredeli vrste prevodov ter pojasni avdiovizualno prevajanje in mejni primer med znotrajjezičnim ter medjezičnim prevodom, nato pa se podrobneje posveti sinhronizaciji filma, podnaslavljanju in recepcijskim navadam gledalcev. V zadnjem delu prispevka preide na lastne izkušnje s prevajanjem in sinhronizacijo dialektoloških filmov, posnetih v dvojezičnem koroškem prostoru v okviru projekta Avdiovizualna dialektologija.

MARIJA KOZAR - MUKIČ predstavlja narečno besedje v madžarsko pisani etnološki razpravi Avgusta Pavla iz leta 1927, ki vsebuje terminologijo v porabskem slovenskem narečju, in njenem prevodu v slovenščino, ki ga je pripravil in leta 1931 v znanstveni periodični publikaciji *Etnolog* objavil Vilko Novak (*Odrpta ognjišča v kuhinjah rabskih Slovencev*). Avtorica je pripravila terminološki slovarček narečnega besedja kuhinj z odprtim ognjiščem v slovenskih vaseh v okolici Monoštra, kakor se kažejo v dvajsetih letih 20. stoletja. Slovarski sestavek vsebuje poknjiženo iztočnico, fonetično zapisano porabsko narečno ustreznico in termin v madžarščini, sledijo še nemški pomen, pomenska razlaga in kraj zapisa.

DANILO ZULJAN KUMAR predstavlja tipologijo pomenskih prenosov v slovenskih narečjih in se pri tem omejuje predvsem na gradivo iz zahodnih

slovenskih narečij. Znotraj različnih tipov pomenskih prenosov izpostavi metaforična in metonimična poimenovanja (posebej omenja prostorsko, delno, vzročno in asociativno metonimijo) ter hiperbolična poimenovanja. Opredeli hiperbolo ter širjenje in oženje pomena leksema. Posveti se tudi pomenskimi kalkom, pomenskemu prenosu pri glagolih s širokim pomenskim obsegom in nazadnje tudi omiljenim tabu izrazom, pri čemer vse ponazori s konkretnimi primeri. Poudarja, da se slovenski govori ne razlikujejo zgolj na slovnični ravni, temveč tudi v leksikalni semantiki.

MATEJ ŠEKLI se osredotoča na (bavarsko)visokonemške in (karnijsko)furlanske jezikovne prvine v rezijski antroponimiji. Osebna imena s tujejezičnimi prvini so na glasovni in besedotvorni ravni obravnavana z vidika jezikov v stiku. Avtor ugotavlja, da je nastanek rezijskih imen raznolik, pri čemer je lahko bilo osebno ime prevzeto (npr. nem. *Jakob* > rez. *Jokop*), lahko se pojavlja v krnjeni obliki (furl. *Massimilián* > rez. *Šimiljon*), lahko je z izpeljavo nastalo novo ime (furl. *Simón* > rez. *Šimun* > *Šimunčič*), ime je lahko bilo krnjeno in izpeljano (tako nastane npr. rez. *Jonkini*), lahko pa je prišlo tudi do lastnoimenjenja občnega imena (npr. rez. *Měžner*) oz. tvorjenja osebnega imena iz občnega (npr. rez. *Drikec*).

METKA FURLAN in MIHA SUŠNIK podrobneje predstavljata postopek digitalizacije Pleteršnikove rokopisne zbirke zemljepisnih imen, ki jo sicer hrani Etimološko-onomastična sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. Avtorja najprej orišeta ozadje nastanka kartotečne zbirke in njeno

strukturo, nato pa se posvetita postopkom digitalizacije tega pomembnega zgodovinskega vira, natančneje optičnemu branju, obdelavi posnetkov in njihovemu digitalnemu označevanju, digitalnemu zapisu iztočnic, pomenotjenju sistema številčenja, pripravi spremnih besedil ter izdelavi spletišča za spletno izdajo. Prispevek bogati tudi slikovno gradivo, ki je v funkciji konkretne ponazoritve predstavljenih podatkov.

SILVO TORKAR se posveča dvojezični nemško-slovenski zbirki slovenskih krajevnih imen na Gorenjskem, Dolenjskem in beljaškem okrožju Koroške, ki se v NUK-u hrani v rokopisni zapuščini Frana Metelka. Bogata zbirka toponimov obsega 3100 enot, ob tem pa tudi 446 imen, ki jih je Metelko po lastni presoji večinoma uspešno poknjižil. Avtor v prispevku izpostavi tudi nekaj zanimivosti o razvoju krajevnih imen, njihovi tvorjenosti in motivaciji; opozori npr. na prisotnost oblik krajevnih imen s pripono *-jane* (v roditeljski obliki npr. *is Zerklan* 'iz Cerkelj'). Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša načrtujejo tudi predstavitev tega imenskega korpusa v knjižni obliki ter pripravo njegove znanstvenokritične izdaje.

MATJAŽ BIZJAK spregovori o projektu *Historična topografija Primorske*, ki je vezan na digitalizirano zbirko omemb krajevnih imen v zgodovinskih (zlasti srednjeveških) virih. Za te vire je značilno, da so v veliki meri v latinščini ali nemščini, v njih uporabljeni izvorno slovenski toponimi pa so bodisi prevedeni bodisi na različne načine prilagojeni jeziku pisarja. Zbirka je dostopna v obliki spletne aplikacije in se uporablja

predvsem za identifikacijo krajevnih imen, hkrati pa omogoča povezovanje s podatkovnimi korpusi sorodnih ved, kot so jezikoslovje, umetnostna zgodovina in arheologija. Avtor v sklepu omenja dolgoročni načrt, ki vključuje pripravo historičnih topografij tudi za preostale slovenske pokrajine.

Znanstvenim sestavkom so dodani trije krajši zapisi. V prvem se avtor MARTIN DUŠIČ iz Društva za varovanje maternega jezika, naravne in kulturne dediščine Maksa Pleteršnika Pišce uvodoma dotakne sodelovanja z Zinko Zorko, ki je »prehodila vse pišeške hribe« (Dušič 2022: 267), nato pa njej v spomin predstavi projekt *Vsaka vas ima svoj glas tudi v Občini Brežice*. Kratek zapis je dodal tudi IVAN MOLAN, župan Občine Brežice, ki izpostavlja zavedanje o pomenu jezika kot gradnika slovenske kulturne in narodne zavesti ter izreka podporo raziskovanju in ohranjanju slovenščine. Tretji zapis je prispevala LILIJANA ZORKO, hči Zinke Zorko, ki je svoje spomine sklenila z zahvalo za sodelovanje in počastitev materinega imena ter dela.

Sledita izseka iz obeh recenzij, ki sta jih pripravili Andreja Žele in Natalia Kaloh Vid, ter povzetek monografije v slovenščini in angleščini. Ob koncu je dodan pregled izdanih monografij v zbirki Zora od leta 1998 do 2022. Platnico krasi slika Mirka Rajnarja z naslovom *Up* (olje na platnu, 2016), na zavihkih platnic pa najdemo odlomek iz zanimivega zapisa Marka Jesenška, objavljenega v *Zinkinem zborniku* (2020), v katerem profesorico in vrhunsko znanstvenico Zinko Zorko imenuje »dobra vila slovenskega jezikoslovja«.

Monografija *Narečno besedje slovenskega jezika* prinaša zanimive in aktualne prispevke, ki osvetljujejo sodobno dialektološko raziskovanje in njegove rezultate ter predstavljajo najnovejše projektne aktivnosti in nastanek digitaliziranih podatkovnih zbirk. Verjamem, da bo v prihodnje v spomin na akademikinjo Zinko Zorko in njeno narečjeslovno delovanje nastalo še veliko odmevnih objav.

Natalija Ulčnik

Filozofska fakulteta Univerze
v Mariboru, natalija.ulcnik@um.si

Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju. Ur. Simona Pulko in Melita Zemljak Jontes. Maribor: Univerzitetna založba, Univerza v Mariboru. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 149). 371 str.

Decembra 2022 je pri Univerzitetni založbi Univerze v Mariboru v sklopu Mednarodne knjižne zbirke Zora pod uredništvom Simone Pulko in Melite Zemljak Jontes izšla nova znanstvena monografija z naslovom *Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju*. Monografija je nastala kot rezultat 3. mednarodne znanstvene konference *Slavistični znanstveni premisleki v soorganizaciji Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru ter Slavističnega društva Maribor*. V njej je zbranih triindvajset recenziranih razprav, ki se z različnih vidikov dotikajo